

Falsificaționismul metodologic

Nicolae Sfetcu

19.04.2019

Sfetcu, Nicolae, "Falsificaționismul metodologic", Telework (19aprilie 2019), MultiMedia Publishing (ed.), URL = <https://www.telework.ro/ro/falsificationismul-metodologic/>

Email: nicolae@sfetcu.com

Acesta este un articol cu Acces Deschis distribuit în conformitate cu termenii licenței de atribuire Creative Commons CC BY 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), care permite utilizarea, distribuirea și reproducerea fără restricții pe orice mediu, cu condiția ca lucrarea originală să fie citată corect.

Falsificaționismul metodologic

Falsificarea metodologică este o marcă a *convenționalismului*. Există o delimitare importantă între teoriile "pasiviste" și "activiste" ale cunoașterii. "Pasiviștii" susțin că adevărata cunoaștere este amprenta naturii pe o minte perfect inertă: activitatea mentală poate duce numai la părtinire și distorsiune. Cea mai influentă școală pasivistă este empirismul clasic. "Activiștii" susțin că nu putem citi cartea naturii fără activitate mentală, fără a o interpreta în lumina așteptărilor sau a teoriilor noastre. "Activiștii" conservatori susțin că suntem născuți cu așteptările noastre de bază; cu ele transformăm lumea în "lumea noastră", dar trebuie să trăim pentru totdeauna în închisoarea lumii noastre. Activiștii revoluționari consideră că aceste cadre conceptuale ale noastre pot fi dezvoltate și înlocuite de altele noi și mai bune; noi suntem cei care ne construim "închisorile" și putem, de asemenea, să le demolăm.

Poincare, Milhaud și Le Roy s-au opus ideii de dovadă prin intuiție progresivă și au preferat să explice succesul istoric continuu al mecanicii newtoniene printr-o decizie metodologică luată de oamenii de știință: după o perioadă considerabilă de experiență empirică inițială, oamenii de știință pot decide să nu permită ca teoria să fie refuzată. Odată ce au luat această decizie, ei rezolvă (sau dizolvă) anomaliile aparente prin ipoteze auxiliare sau alte "stratageme convenționale". Acest convenționalism conservator are totuși dezavantajul de a face imposibilă ieșirea din închisorile noastre, odată ce prima perioadă de încercare și eroare s-a încheiat și marea decizie a fost luată. Nu poate rezolva problema eliminării acelor teorii care au fost triumfale pentru o perioadă lungă de timp. Conform convenționalismului conservator, experimentele pot avea o putere suficientă pentru a respinge teoriile tinere, dar nu pentru a respinge teoriile vechi, stabile: în timp ce știința crește, puterea dovezilor empirice se diminuează. Criticii lui Poincare au refuzat să-i accepte ideea, că, deși oamenii de știință își construiesc cadrele conceptuale, vine o vreme când aceste cadre se transformă în închisori care nu pot fi demolate. Această critică a dat naștere la două școli rivale ale *convenționalismului revoluționar*: simplicismul lui Duhem și falsificarea metodologică a lui Popper.(Popper 2002)

Duhem acceptă poziția convenționaliștilor că nicio teorie fizică nu se destramă doar sub greutatea "refutărilor", dare susține că poate încă să se prăbușească sub greutatea "reparațiilor continue" și a multor resturi încurcate când "coloanele sunt mâncate de viermi" și nu mai pot suporta "clădirea"; atunci teoria își pierde simplitatea originală și trebuie înlocuită. Dar falsificarea este atunci lăsată gustului subiectiv sau, în cel mai bun caz, modei științifice, și prea multă libertate este lăsată pentru aderarea dogmatică la o teorie favorită.

Popper și-a propus să găsească un criteriu care este mai obiectiv și mai dificil de contracarat. El nu a putut accepta emasculara empirismului, inerentă chiar și în abordarea lui

Duhem, și a propus o metodologie care permite experimentelor să fie puternice chiar și în știința "matură". Falsificaționismul metodologic al lui Popper este atât convențional, cât și falsificator, dar el diferă de convenționaliștii conservatori, considerând că declarațiile decise prin acord nu sunt universale, ci singulare; diferă de falsificatorul dogmatic, considerând că valoarea de adevăr a unor astfel de afirmații nu poate fi dovedită prin fapte, dar, în unele cazuri, poate fi decisă prin acord.

Convenționalismul conservator duhemian (sau "*justificaționismul metodologic*") face nefalsificabile arbitrar unele teorii (universale) temporale, care se disting prin puterea lor explicativă, simplitate sau frumusețe. Convenționaliștii revoluționari popperiani (sau "*falsificaționismul metodologic*") face imposibilă falsificarea arbitrară a unor afirmații singulare.

Falsificarea metodologică folosește teoriile noastre cele mai de succes ca extensii pentru simțurile noastre și lărgeste gama de teorii care pot fi aplicate la testare cu mult dincolo de gama de teorii strict observaționale ale falsificatorului dogmatic. Necesitatea deciziilor de a delimita teoria testată de cunoștințele de fond neproblematică este o caracteristică a acestui tip de falsificaționism metodologic. Această considerație arată elementul convențional în acceptarea unei teorii într-un anumit context (metodologic) al statutului de "observator". În mod similar, există un element convențional considerabil în decizia privind adevărata valoare reală a unei declarații de bază pe care o luăm după ce am decis ce "teorie observațională" să se aplice. O singură observație poate fi rezultatul tensionant al unei erori triviale: pentru a reduce astfel de riscuri, falsificatorii metodologici prescriu un anumit control al siguranței. Cel mai simplu control este de a repeta experimentul (este o chestiune de convenție de câte ori) prin fortificarea potențialului falsificator printr-o "ipoteză falsifiantă bine coroborată". Falsificatorul metodologic subliniază de asemenea că, de fapt, aceste convenții sunt instituționalizate și susținute de

comunitatea științifică; lista falsificatorilor "acceptați" este furnizată de verdictul experților experimentali. Acesta este modul în care falsificatorul metodologic își stabilește baza sa empirică.

Dar Lakatos consideră că această "bază" poate fi cu greu numită "bază" prin standarde justificative: nu există nicio dovadă în acest sens. (Lakatos 1978)

Falsificatorul metodologic realizează că, dacă vrem să reconciliem falibilismul cu raționalitatea (non-justificativă), trebuie să găsim o cale de a elimina unele teorii. Dacă nu reușim, creșterea științei nu va fi decât o creștere a haosului. Falsificatorul metodologic separă respingerea și eșecul dovedirii pe care falsificatorul dogmatic le-a confundat. Este un falibilist, dar falibilismul său nu-și slăbește poziția critică: el transformă propozițiile falsificabile într-o "bază" pentru o politică riguroasă. Pe aceste grupe el propune un nou criteriu de demarcare: numai acele teorii - adică propoziții non-observaționale - care interzic anumite stări "observabile" de lucruri și, prin urmare, pot fi "falsificate" și respinse, sunt "științifice" sau, pe scurt, o teorie este "științifică" (sau "acceptabilă") dacă are o "bază empirică". Acest criteriu scoate în evidență diferența dintre falsificarea dogmatică și cea metodologică.

Falsificatorul metodologic oferă o soluție interesantă pentru combinarea criticii greșite cu falibilismul. Nu numai că oferă o bază filosofică pentru falsificare, după ce falibilismul a tras covorul de sub picioarele falsificatorului dogmatic, dar, de asemenea, lărgeste amploarea acestor critici în mod considerabil. Falsificând într-un nou cadru, el salvează codul atractiv de onoare al falsificatorului dogmatic: acea onestitate științifică constă în specificarea, în prealabil, a unui experiment astfel încât, dacă rezultatul contrazice teoria, teoria trebuie abandonată .

Există cel puțin două *caracteristici cruciale* comune atât falsificării dogmatice cât și falsificării metodologice, care sunt în mod evident disonante cu istoria reală a științei: că (1) un

test este - sau trebuie făcut - ca un corn bifurcat în lupta între teorie și experiment, astfel încât în confruntarea finală numai aceștia să se confrunte reciproc; și (2) singurul rezultat interesant al unei astfel de confruntări este falsificarea (concludentă). Cu toate acestea, istoria științei sugerează că testele (1) sunt - cel puțin - lupte cu trei bifurcații între teorii rivale și experiment și (2) unele dintre cele mai interesante experimente rezultă, *prima facie*, mai degrabă în confirmare decât falsificare.

Dacă istoria științei nu susține teoria raționalității științifice, avem două alternative. O alternativă este abandonarea eforturilor de a oferi o explicație rațională a succesului științei. Metoda științifică (sau "logica descoperirii"), concepută ca disciplină a aprecierii raționale a teoriilor științifice - și a criteriilor de progres - dispare. Putem să încercăm să explicăm schimbările în "paradigme" din punct de vedere al psihologiei sociale. Aceasta este metoda lui Polanyi și a lui Kuhn. Cealaltă alternativă, propusă de Lakatos, este să încercăm cel puțin să reducem elementul convențional în falsificare (nu îl putem elimina) și să se înlocuiască variantele naive ale falsificării metodologice - caracterizate prin tezele (1) și (2) - de mai sus - printr-o versiune sofisticată care ar da un nou raționament al falsificării și, astfel, metodologiei de salvare și ideii progresului științific.

Așa cum a subliniat Lakatos, teoria demarcării lui Popper se bazează pe presupunerea că există teste critice care fie falsifică o teorie, fie o coroborează. Totuși, Lakatos neagă că există teste critice în sensul popperian, în știință. El consideră că disjuncția "falsificare/coroborare" oferită de Popper este mult prea logică: necoroborarea nu este neapărat falsificare, iar falsificarea unei teorii științifice de nivel înalt nu este niciodată rezultată dintr-o observație izolată sau un set de observații. Astfel de teorii sunt, în general, acceptate, foarte rezistente la falsificare. Ele sunt falsificate, sau nu, argumentează Lakatos, nu prin teste critice popperiene, ci mai degrabă în

contextul elaborat al programelor de cercetare asociate acestora, care ajung treptat la o stagnare, rezultând o distanță tot mai mare între fapte care trebuie să fie explicate și programele de cercetare în sine. Distincția lui Popper între logica falsificabilității și metodologia aplicată nu reușește, în cele din urmă, să dea dreptate deplină faptului că toate teoriile de nivel înalt cresc și trăiesc în ciuda existenței unor anomalii (adică evenimente/fenomene incompatibile cu teoriile). Existența unor astfel de anomalii nu este de obicei considerată de omul de știință ca un indiciu că teoria în cauză este falsă; dimpotrivă, el, de obicei și, în mod necesar, va presupune că ipotezele auxiliare care sunt asociate cu teoria pot fi modificate pentru a încorpora și explica anomaliile existente.

Bibliografie

- Lakatos, Imre. 1978. "The Methodology of Scientific Research Programmes." Cambridge Core. 1978. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511621123>.
- Popper, Karl. 2002. *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. 2nd edition. London ; New York: Routledge.